

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Л. Д. ЗЕЛЕНСЬКА

*Програма та методичні рекомендації
дисципліни вільного вибору*

**КОЛЕГІАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ
ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ**

для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харків – 2024

УДК [378.4(4):371.59] (075.9)

ББК 74.584(0)638.1 я 73

З - 48

Зеленська Л. Д. Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України : [Програма та методичні рекомендації дисципліни вільного вибору для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2024. 30 с.

Рецензенти:

Філоненко О. В. - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Друганова О. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 3 від 20 березня 2024 року

Видано за рахунок укладачів

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
© Зеленська Л.Д.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	2
Орієнтовний тематичний план ДВВ «Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України».....	5
Тематика лекційних занять.....	7
Тематика семінарських занять та завдань для самостійної роботи	10
Питання до заліку.....	29

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Україна, чітко визначивши орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Створення Зони європейської вищої освіти вимагає від України забезпечення можливості закладам вищої освіти діяти відповідно до керівного принципу – автономії у поєднанні з відповідальністю. За інших умов (безпосереднє регулювання, детальний адміністративний і фінансовий контроль) заклади вищої освіти не матимуть можливості для співпраці та здорової конкуренції в європейському просторі вищої освіти

Необхідність децентралізації управління вищою школою як передумови інноваційного шляху її розвитку, перенесення центру ваги в управлінні на рівень ЗВО продукують необхідність посилення ролі колегіальних органів управління вищою школою.

У зв'язку з цим, вельми актуальним є звернення до актуалізації ретроспективи, вивчення й творчого використання європейського й національного досвіду організації діяльності ЗВО на засадах автономії й колегіального самоврядування.

Дисципліна вільного вибору (ДВВ) «Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України», покликана забезпечити поглиблене вивчення історії розвитку вищої освіти в Україні у європейському вимірі.

Мета вивчення дисципліни вільного вибору «Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України» полягає у формуванні здатності здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти розуміти загальносвітовий і національний контексти розвитку вищої (університетської) освіти, ціннісні смисли і пріоритетні напрями реформування вищої освіти в Україні в умовах євроінтеграції; виявляти чинники ефективної діяльності органів колегіального самоврядування як провідників академічної,

інституційної, фінансової автономії вищої школи; розробляти матеріали щодо розвитку/ врядування ЗВО; брати участь у роботі колегіальних органів ЗВО.

Завдання вивчення ДВВ «Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України»:

- розширити знання майбутніх викладачів вищої школи з питань становлення й розвитку університетської освіти в Європі та Україні;
- сформувати уявлення про функціонування різних моделей університетів, їх організаційно-управлінську структуру;
- розкрити особливості реалізації принципу автономії й колегіального самоврядування у європейській та вітчизняній вищій школі з позиції історичної ретроспекції;
- пояснити механізм управління ЗВО в умовах делегованої автономії;
- удосконалити вміння самостійно працювати з науковою літературою та історико-педагогічними джерелами, проводити історіографічний аналіз;
- сприяти виробленню в майбутніх викладачів вищої школи умінь і навичок критичного аналізу, порівняння, узагальнення, інтерпретації з метою перенесення педагогічно цінного досвіду в практику роботи ЗВО на сучасному етапі;
- виховувати корпоративну культуру, розподілене лідерство.

ДВВ «Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України» розрахована на вивчення упродовж 120 годин (4 кредити ЄКТС), з яких 16 годин відводиться на лекції, 24 – на семінарські заняття, 80 – на самостійну роботу.

Проведення семінарських занять передбачає з'ясування суті актуальних проблем відповідно до тематичного плану й укладеного переліку питань для самоконтролю, а також обговорення наукових доповідей, рефератів, завдань пошукового й творчого характеру, які пропонуються для підготовки аспірантами в межах самостійної роботи.

Формою підсумкового контролю є залік (усна форма).

Викладач має право вносити певні зміни як у зміст пропонованих тем, так і в структуру ДВВ. Такі зміни затверджуються на засіданні кафедри.

**ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДВВ
«КОЛЕГІАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ
ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ»**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна/вечірня форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Ідея університету й поняття «університет». Періодизація розвитку університетів на теренах Європи	26	4	4			18	16	2				18
Тема 2. Автономія й колегіальне самоврядування як базові принципи організації університетської освіти	18	2	4			12	16	2	2			16
Тема 3. Роль і місце загально-університетських колегіальних органів в організаційно-управлінській структурі університетів Західної Європи (XII-XIX ст.)	16	2	4			10	18		2			18
Тема 4. Органи колегіального самоврядування в контексті	18	2	4			12	14	2	2			16

становлення й розвитку вітчизняних вищих навчальних закладів (XVI - XIX ст.)												
Тема 5. Теоретико-організаційні засади діяльності вчених рад в організаційно-управлінській структурі університетів Надніпрянської України XIX ст.	16	2	4			10	14		2			18
Тема 6. Підходи до реалізації принципу колегіального самоврядування у національній вищій школі XX – початку XXI ст.	26	4	4			18	12		2			18
Усього годин	120	16	24		-	80	120	6	10			104

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Ідея університету й поняття «університет». Періодизація розвитку університетів на теренах Європи.

Феномен і витоки ідеї університету.

Підходи до періодизації становлення й розвитку європейської системи університетської освіти.

Реалізація ідеї університету в епоху Середньовіччя, Відродження та Нового часу.

Концепції «материнських» та «національних» моделей університету.

Тема 2. Автономія й колегіальне самоврядування як базові принципи організації університетської освіти

Корпоративний устрій середньовічних університетів.

Питання автономії й академічних свобод у процесі становлення модерного університету.

Провідні засади діяльності дослідницького (В. Гумбольдт) та інтелектуального (Дж. Ньюмен) університету.

«Ідея університету» К. Ясперса.

Тема 3. Роль і місце загально університетських колегіальних органів в організаційно-управлінській структурі університетів Західної Європи (XII-XIX ст.)

«Докторська колегія» в структурі Болонського університету.

Склад та повноваження університетської ради в структурі Паризького університету (XIII-XV ст.).

Особливості організаційно-управлінської структури Кембриджського й Оксфордського університетів.

Реалізація принципу колегіального самоврядування в університетах Німеччини (XVIII-XIX ст.): Геттінгенському, Берлінському, Базельському, Тюбінгенському.

Специфіка організаційно-управлінської структури університетів Франції (XIX ст.).

Тема 4. Органи колегіального самоврядування в контексті становлення й розвитку національної вищої школи (XVI-XIX ст.)

«Місцевий», «польський», «австрійський» та «російський» проекти розбудови вищої освіти в Україні.

Особливості організаційно-управлінської структури Острозької та Києво-Могилянської академій.

Функції «Директоріума» – колегіального органу самоврядування в «Проекті» Батуринського університету.

Діяльність «консисторії» у складі Львівського університету (кінець XVIII-XIX ст.).

Вчена рада в структурі Харківського університету, університету Св. Володимира в Києві, Новоросійського університету.

Тема 5. Трансформація принципу автономії й колегіального самоврядування в університетах України на зламі XX – XXI ст.

Причини реорганізації університетів в Україні й ліквідації вчених рад як органів колегіального самоврядування (1920 р. - кінець 30-х років XX ст.).

Нормативно-правові документи з питань вищої освіти УРСР (40-і – 90-і роки XX ст.). Склад, повноваження, напрями діяльності вчених рад у структурі управління ЗВО.

Питання автономії й колегіального самоврядування в умовах розбудови вищої школи в Україні(1991 – 2023).

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема1. Ідея університету й поняття «університет». Періодизація розвитку університетів на теренах Європи.

Мета: розкрити суть поняття «університет», простежити генезу становлення й розвитку закладів освіти такого типу на теренах Європи, схарактеризувати основні підходи до періодизації європейських університетів, визначити базові принципи організації «материнських» та «національних моделей» університету.

План

1. Загальносвітовий контекст ідеї університетської освіти.
2. Реалізація ідеї університетської освіти в середньовічних цивілізаціях, в епоху Відродження та Нового часу.
3. Підходи до періодизації становлення й розвитку європейської системи університетської освіти. Історіографічний аналіз.
4. «Материнські університети» Болоньї, Парижа, Оксфорда та Кембриджа.
5. Базові принципи організації «національних моделей університету».

Питання для самоконтролю

1. Виявіть і проаналізуйте передумови становлення університетів у Західній Європі.
2. Доведіть правомірність або недоцільність підходів до періодизації становлення й розвитку європейської системи університетської освіти.
3. Розкрийте у порівняльному контексті особливості організаційно-управлінської структури Болонського, Паризького і Оксфордського університетів.

4. Поясніть причини виникнення «національних» моделей університету.
5. Схарактеризуйте особливості організаційного устрою «німецької», «австрійської», «французької» та «російської» моделей університету.

Наукові повідомлення

1. Ідеї організації вищої освіти у працях Ксенофонта, Платона, Антисфена, Аристотеля.
2. Досвід практичного втілення ідеї університету у Візантії.
3. Сучасні моделі університетської освіти в контексті історичного досвіду XVI-XVIII ст.

Проблемно-пошукове завдання

На основі аналізу історичного досвіду університетської освіти доведіть необхідність і перспективність створення «освітніх гіпермаркетів» - корпоративних мегауніверситетів.

Література

1. Андреев А. «Національна модель» університетської освіти: проблеми виникнення та розвитку в Західній Європі та Російській імперії. *Схід-Захід : іст.-культурол. зб.* Харків; Київ, 2005. Вип. 7. С. 75–119.
2. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : монографія; Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки та психології проф. освіти, Миколаїв. держ гуманітар. ун-т ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилян. акад.». Миколаїв; Київ. : МДГУ, 2005. 459 с.
3. Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів : історико-педагогічний аспект / [О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук, О. А. Черемис та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Сидорчук]. ; Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир : ЖДУ, 2008. 297 с.

4. Корсак К. Університети в минулому і в ХХІ столітті : [Історія університетської освіти за кордоном і в Україні]. *Наук. світ*. 2007. № 11. С. 2–5.
5. Педагогіка вищої школи / [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. Київ. : Пед. думка, 2009. 256 с.
6. Посохов С. І. Університети: з минулого у майбутнє. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія*. 2009. № 852, вип. 41. С. 335-336. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIS_2009_908_41_36
7. Collini, S. (2012). *What Are Universities For?* London: Penguin Books, 210 p.
8. Wit, H. de, Altbach, Ph. G. (2023). *International Higher Education for the Future: Major Crises and Post-Pandemic Challenges*. *Change: The Magazine of Higher Learning*, [online] 55 (1). Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00091383.2023.2151799?scroll=top&needAccess=true> [Accessed 21 Sept. 2023]; Wit, H. de, Jones, E. (2022). *A New View of Internationalization: From a Western, Competitive Paradigm to a Global Cooperative Strategy*. *Journal of Higher Education Policy And Leadership Studies*, [online] 3 (1), pp. 142–152. DOI:10.52547/johepal.3.1.142 [Accessed 21 Sept. 2023].
9. Clark, W. (2006). *Academic Charisma and the Origins of the Research University*. Chicago; London: The University of Chicago Press, 662 p.
10. Readings, B. (1996). *The University in Ruins*. Cambridge: Harvard University Press.
11. Rosovsky, H. (1991). *The University: An Owner's Manua*. NY: W. W. Norton & Company, 309 p.

Тема 2. Автономія й колегіальне самоврядування як базові принципи організації університетської освіти

Мета: розкрити провідні засади організації університету як середньовічної корпорації; з'ясувати етимологію понять «автономія», «самоврядування», «академічні свободи»; визначити базові принципи організації дослідницького (В. Гумбольт) й інтелектуального (Дж. Ньюмен) університету.

План

1. Корпоративний устрій середньовічних університетів.
2. Питання автономії й академічних свобод у процесі становлення модерного університету. Французька (наполеонівська), англосаксонська та німецька моделі.
3. Провідні засади діяльності дослідницького (В. Гумбольт) та інтелектуального (Дж. Ньюмен) університету.
4. «Ідея університету» К. Ясперса.

Питання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте етимологію понять «автономія», «корпорація», «університетська корпорація», «колегія», «академічні свободи», «колегіальне самоврядування».
2. Визначте права середньовічного університету як корпоративної установи.
3. Проаналізуйте світовий досвід становлення університетської автономії й самоврядування.
4. Визначте базові принципи організації дослідницького університету (В. Гумбольт, І. Фіхте, В. Шеллінг, Ф. Шлейермахер).
5. Розкрийте провідні засади інтелектуального університету Дж. Ньюмена.

Наукові повідомлення

1. Вільгельм фон Гумбольдт «Про внутрішню та зовнішню організацію вищих наукових закладів у Берліні».

2. Призначення й завдання університету в контексті праць Х. Ортеги-і Гассета «Місія університету» (1930 р.) та К. Ясперса «Ідея університету» (1946 р.).

3. Джон Генрі Ньюмен «Ідея університету».

Проблемно-пошукове завдання

Здійснить порівняльний аналіз змістового наповнення поняття «академічні свободи» з позицій історичної ретроспекції й сучасності.

Література

1. Зеленська Л. Д. Світовий досвід становлення університетської автономії й самоврядування. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Х., 2008. № 3. С. 69–71.

2. Ідея університету: Антологія. Упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. 304 с.

3. Курбатов С.В. Історична генеза теоретичного дискурсу університету. *Теорія і практика управління соціальними системами*. №4. 2013. С. 3-10.

4. Огієнко О.І. Модель дослідницького університету В. Гумбольдта: історія і сучасність. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. №5(39). 2014. С. 53-61.

5. Педагогіка вищої школи / [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. Київ. : Пед. думка, 2009. 256 с.

6. Пелікан Я. Ідея університету. Київ. : Дух і літера, 2008. 360 с.

7. Поляков М. В., Савчук В.С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. Київ. : Генеза, 2004. 416 с.

8. Тихомиров П.В. Академическая свобода и развитие философии в Германии. Из наблюдений над немецкой университетской жизнью / П.В. Тихомиров. Сергиева Лавра, 1905. 30с.

9. Университет. Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И.А. Ефрон. СПб., 1902. Т. 34 А. С. 751–803. Подпись: В. Р-въ.

10. A History of University in Europe. Volume III. Universities in the nineteenth and early twentieth centuries (1800-1945). Cambridge University Press, 2004. 746 p.

11. Humboldt University of Berlin [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Humboldt_University_of_Berlin

Тема 3. Роль і місце загальноуніверситетських колегіальних органів в організаційно-управлінській структурі університетів Західної Європи (XII-XIX ст.)

Мета: визначити форми організації колегіального самоврядування на різних етапах становлення й розвитку європейських університетів, схарактеризувати їх місце і роль в організаційно-управлінській структурі «материнських» та «національних» моделей.

План

1. «Докторська колегія» в структурі Болонського університету.
2. Склад та повноваження університетської ради в структурі Паризького університету (XIII-XV ст.).
3. Особливості організаційно-управлінської структури Кембриджського й Оксфордського університетів.
4. Реалізація принципу колегіального самоврядування в університетах Німеччини (XVIII-XIX ст.): Геттінгенському, Берлінському, Базельському, Тюбінгенському.

5. Специфіка організаційно-управлінської структури університетів Франції XIX ст.).

Питання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте організаційно-управлінську структуру Болонського університету. Визначте правовий статус «докторської колегії».
2. Проаналізуйте склад та повноваження органів колегіального самоврядування в структурі Паризького університету (XIII-XVI ст.).
3. Розкрийте підходи до реалізації принципу колегіального самоврядування в університетах Англії (XV-XIX ст.).
4. Визначте специфіку організаційно-управлінської структури німецьких університетів XIX ст. Окресліть у ній місце і роль сенату як представницького органу колегіального самоврядування.
5. Простежте генезу університетської освіти у Франції протягом XIX ст. Вкажіть на ступінь реалізації принципу автономії й колегіального самоврядування.

Наукові повідомлення

1. Спільні та відмінні риси діяльності сенату в університетах Німеччини, Пруссії та Швейцарії XIX ст.
2. Органи колегіального самоврядування в організаційно-управлінській структурі монархії Габсбургів.

Проблемно-пошукове завдання

Виявіть педагогічно цінний досвід діяльності органів колегіального самоврядування в європейських університетах XIX ст. для актуалізації його в сучасних умовах розбудови університетської освіти в Україні.

Література

1. Зеленська Л. Д. Учені ради в організаційно-управлінській структурі класичного університету XIX століття. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. – Х., 2010. Вип. 36. С. 94–103.
2. Кавелин К. Д. Устройство и управление немецких университетов. Собрание сочинений. СПб., 1899. Т. 3. С. 91–239.
3. Поляков М. В., Савчук В.С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. Київ. : Генеза, 2004. 416 с.
4. Университет. Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И.А. Ефрон. СПб., 1902. Т. 34 А. С. 751–803. Подпись: В. Р-въ.
5. Студентський історико-педагогічний альманах. Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток : зб. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. 308 с.
6. Терентьєва Н.О. Вища (університетська) освіта: становлення і розвиток / Н.О. Терентьєва. Черкаси, 2005. 191с.
7. Cobban Allan B. The Medieval Universities: their Development and Organization. London, Methuen, 1975. – 264 p.
8. Gabriel Astrik L. The Ideal Master of the Mediaeval University. *The Catholic Historical Review*. Vol. 60. № 1 (Apr., 1974). P. 1–40.
9. Geuna Aldo. The Economics of Knowledge Production. Funding and the Structure of University Research. Edward Elgar, 1999. 206 p.
10. Grendler Paul F. The Universities of the Renaissance and Reformation. *Renaissance Quarterly*. Vol. 57. № 1 (Spring, 2004). P. 1–42.
11. Leach A. F. Educational Charters and Documents A.D. 589— 1909. Cambridge, 1911. P. 272—273.
12. Louth Andrew. Theology, Contemplation and the University. *Studies in Christian Ethics*, 2004. 17 : 69. P. 69–79.
13. Riddle Phyllis. Political Authority and University Formation in Europe, 1200–1800. *Sociological Perspectives*. Vol. 36. № 1 (Spring, 1993). P. 45–62.

14. The History of the University of Oxford // Vol. 3. / edited by Nicolas Tyacke /1997. P. 45.

15. Scott John C. The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations. *The Journal of Higher Education*. Vol. 77. № 1. Special Issue: Moving into the Next 75 Years (Jan.-Feb., 2006). P. 1–39.

16. Weik Elke. The emergence of the university : A case study of the founding of the University of Paris from a neo-institutionalist perspective. *Management & Organizational History*. 2011. № 6. P. 287–310.

17. Wittrock Bjorn. Social Theory and Global History: the Three Cultural Crystallizations. *Thesis Eleven*. 2001. № 65. May. P. 27–50.

Тема 4. Органи колегіального самоврядування в контексті становлення й розвитку національної вищої школи (XVI-XVIII ст.)

Мета: схарактеризувати передісторію становлення вищої освіти в Україні; обґрунтувати передумови виникнення університетів класичного типу; розкрити особливості реалізації принципу колегіального самоврядування у національній вищій школі (XVI-XIX ст.).

План

- 1.«Місцевий», «польський», «австрійський» та «російський» проекти розбудови вищої школи в Україні.
2. Особливості організаційно-управлінської структури Острозької та Києво-Могилянської академій.
3. Функції «Директоріума» – колегіального органу самоврядування в структурі проектованого Батуринського університету.
4. Діяльність «консисторії» у складі Львівського університету (кінець XVIII-XIX ст.).
5. Генеза класичного університету на українських землях, що перебували в складі Російської імперії.

7. Реалізація принципу автономії й колегіального самоврядування в університетських статутах 1804, 1833, 1835, 1863, 1884 рр.

Питання для самоконтролю

1. Установіть передумови та особливості реалізації різних проєктів розбудови вищої школи в Україні (XVI-XVIII ст.). Простежте відображення в них базового принципу функціонування університету – принципу автономії й колегіального самоврядування.
2. Схарактеризуйте склад та коло повноважень «Директоріума» – колегіального органу самоврядування в проєкті Батуринського університету.
3. Визначте функції консисторії в організаційно-управлінській структурі Львівського університету XVIII-XIX ст.
4. Обґрунтуйте значення принципу автономії й колегіального самоврядування у контексті розвитку класичної університетської освіти в Наддніпрянській Україні XIX ст.
5. Схарактеризуйте систему управління Харківським, Київським (Св. Володимира в Києві), Новоросійським університетами XIX ст.
6. Розкрийте співвідношення в управлінні університетом влади попечителя, ректора, вченої ради, правління.

Наукові повідомлення

1. Львівський університет (1661, 1784 рр.): структура та історична доля.
2. Харківський університет (1804 р.) та його роль в українській національній культурі.
3. Київський університет (Св. Володимира в Києві) (1834 р.): історичні етапи розвитку.
4. Новоросійський (Одеський) університет (1865 р.). Роль М. Пирогова у його заснуванні.

5. Чернівецький університет (1875 р.). Його діяльність на різних етапах історичного розвитку Буковини.

Проблемно-пошукове завдання

а) Інтерпретуйте ідею університету відповідно до особливостей її розвитку в Західній Європі та Україні (XVI-XIX ст.)

б) Здійсніть ретроспективний логіко-порівняльний аналіз організаційно-управлінської структури Львівського і Харківського університетів XIX ст.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія. Київ : Либідь, 1998. 560 с.

1. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского университета Св. Владимира. Т. 1. Киев. : Тип. ун-та Св. Владимира, 1884. 674 с.

2. Глинский Б. Б. Университетские уставы (1755–1884 гг.). *Исторический вестник*. 1900. № 21. С. 325–351.

3. Дем'яненко Н. М. Автономія університету: ретроспектива, модернізація : [Ретроспективний логіко-системний аналіз розвитку принципу автономії в управлінні університетами України з урахуванням європейських тенденцій, особливостей загальних статутів імператорських університетів 1804, 1835, 1863, 1884 рр.]. *Вища освіта України*. 2005. № 2. С. 42–49.

4. Історія Київського університету, 1834-1959. [До 125-річчя з дня заснування. / відп. ред. проф. О. З. Жмудський]. Київ. : Вид-во Київ. ун-ту, 1959. 629 с.

5. Історія Одеського університету (1865-2000) / Л. О. Ануфрієв, С. О. Апатов [та ін.]. Одеса : Астро Принт, 2000. 226 с.

6. Історія Одеського університету за 100 років, 1865–1965 / відп. ред. О. І. Юрженко. Київ. : Вид-во Київ. ун-ту, 1968. 423 с.

7. Иконников В. Русские университеты в связи с ходом общественного образования. *Вестник Европы*. 1876. №10. С. 492–549.

8. К 50-летнему юбилею университета Св. Владимира : очерки и заметки по истории университета. Киев. : Киев. календарь, 1884. 65 с. Подпись: Н. Б.

9. Києво-Могилянська Академія в документах і рідкісних виданнях з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : каталог / передм. Т. В. Міцан. Київ, 2003. – 480 с.

10. Курляк І. Є. Розвиток класичної освіти на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / І. Є. Курляк ; Ін-т пед. і псих. проф. освіти Акад. пед. наук України. – К., 2000. – 473 с.

11. Маркевич А. И. Двадцатипятилетие императорского Новороссийского университета : ист. записка экстра-ординарного профессора А. И. Маркевича и академические списки / А. И. Маркевич. Одесса : Эконом. тип., 1890. 734 с.

12. Львівський університет, 1661–1986 / [ред. кол. Чугайов В. П., Макарчук С. А., Григоращ Д. С. та ін.]. Львів : Вища шк., 1986. – 146 с.

13. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ. : Абрис, 1994. 288 с.

14. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія : (1576–1636); АН УРСР, Ін-т сусп. наук. Київ. : Наук. думка, 1990. 190 с.

15. Посохов Сергій. Університет як тип інтелектуального співтовариства: міркування про «університетський дух». *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2009. 4. С. 125-137.

16. Прокопенко Л. Л. Генеза та розвиток державної освітньої політики в Україні (IX – початок XX ст.) : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2008. 488 с.

17. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ. : Наук. думка, 2001. 912 с.

18. Тітов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні кінця XVI - початку XIX ст. Київ. : Друкарня Укр. Акад. наук, 1924. 433 с.

19. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев, В. І. Кадєєв, С.І. Посохов [та ін.]. Харків. : Фоліо, 2004. 750 с.

20. Чернівецький університет : [іст. нарис / ред. колегія : викладач В. К. Борилюк (відп. ред.) та ін.]. Львів : Вища шк., 1975. 192 с.

21. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. Київ : Вища шк., 1988. 268 с.

Тема 5. Теоретико-організаційні засади діяльності вчених рад в організаційно-управлінській структурі університетів Надніпрянської України XIX ст.

Мета: розкрити зміст нормативних документів, які регламентували діяльність вчених рад університетів Наддніпрянської України XIX ст.; простежити зміни в складі, функціях, напрямках їх діяльності відповідно до чинних статутів; проаналізувати погляди представників ліберальної й консервативної громадськості щодо переваг і недоліків колегіального самоврядування.

План

1. Особливості урядової політики в галузі вищої освіти Наддніпрянської України XIX ст.
2. Склад, повноваження, напрями діяльності вчених рад університетів Наддніпрянської України XIX ст. відповідно до чинних статутів.
3. Порядок організації роботи вчених рад університетів Наддніпрянської України XIX ст.

4. Дискусія в середовищі громадськості ХІХ ст. щодо переваг і недоліків колегіального самоврядування у вищій школі. .

Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте етапи діяльності вчених рад університетів Наддніпрянської України ХІХ ст.
2. Визначте умови ефективності їх діяльності.
3. Вкажіть на переваги й недоліки в роботі вчених рад університетів Наддніпрянської України ХІХ ст.
4. Схарактеризуйте права і обов'язки ректора як голови вченої ради.
5. Розкрийте вимоги до організації й проведення засідань учених рад.
6. Назвіть способи оприлюднення рішень ученої ради в ХІХ ст.
7. Наведіть аргументи, що, на ваш погляд, підсилюють позицію ліберальних або консервативних кіл щодо оцінки діяльності вчених рад університетів ХІХ ст.

Наукові повідомлення

1. Питання «колегіального начала» у творчому доробку М. Пирогова.
2. Діяльність учених рад в оцінках представників ліберальних й консервативних кіл ХІХ ст.

Проблемно-пошукове завдання

На основі аналізу Загальних Статутів (1804, 1835, 1863, 1884 рр.) складіть порівняльну таблицю «Склад, повноваження та функції вчених рад Харківського, Київського та Новоросійського університетів».

Література

2. Багале́й Д. И. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905), составленный профессорами

Д. И. Багалеем, Н. Ф. Сумцовым, В. П. Бузескулом / Д. И. Багалей, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. Харьков. : Тип. А. Дарре, 1906. 329 с.

3. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского университета Св. Владимира. Т. 1. Киев. : Тип. ун-та Св. Владимира, 1884. 674 с.

4. Зеленська Л.Д. Учена рада університету: історія, теорія, досвід : монографія; Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків : ХНАДУ, 2011. 480 с.

5. Маркевич А. И. Двадцатипятилетие императорского Новороссийского университета : ист. записка экстра-ординарного профессора А. И. Маркевича и академические списки / А. И. Маркевич. Одесса : Эконом. тип., 1890. 734 с.

6. Общий устав Императорских российских университетов 1835 г. Харьков. : Тип. ун-та, 1837. 50 с.

7. Общий устав Императорских российских университетов 1863 г. СПб., 1863. 43 с.

8. Общий устав Императорских российских университетов 1884 г. СПб., 1884. 51 с.

9. Посохов С.І. Університети Російської імперії другої половини XIX – початку XX століття в публіцистиці та історіографії. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2006. 368 с.

10. Устав Императорского Харьковского университета 1804 г. *Периодические сочинения об успехах народного просвещения.* 1805. № 10. С. 225–285.

Тема 6. Трансформація принципу автономії й колегіального самоврядування в університетах України на зламі XX – XXI ст.

Мета: проаналізувати систему управління вищою школою у 20-ті на початку 30-х років XX століття; простежити генезу принципу автономії й колегіального самоврядування в нормативно-правових документах з питань

вищої освіти УРСР; визначити провідні тенденції цього принципу на початку ХХІ ст.

План

1. Соціально-економічні й суспільно-політичні чинники реформування вищої освіти в Україні у 20-ті – 30-ті роки ХХ століття.
2. Радянська система управління вищою школою: етапи й провідні тенденції.
3. Питання автономії й колегіального самоврядування в Законі України «Про освіту» (1991 р.), Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993 р.), Положенні про вищий державний навчальний заклад (1996 р.), Законах України «Про вищу освіту» (2002, 2014 р.), Законі України «Про освіту» (2017 р.), документах Болонського процесу.
4. Нормативно-правова база діяльності вченої ради університету (Статут ЗВО, Положення про вчену раду, Регламент діяльності, План роботи на навчальний рік).
5. Переваги і недоліки у роботі вчених рад як органів колегіального саоврядування університетів України в умовах євроінтеграції.
6. Загальні збори (конференція) трудового колективу як орган громадського самоврядування ЗВО.

Питання для самоконтролю

1. Визначте проблеми і перспективи розвитку вищої школи в Україні на зламі ХХ - ХХІ століть.
2. Проаналізуйте нормативно-правові документи з питань організації вищої освіти в Україні з точки зору відображення в них провідних засад діяльності ЗВО – автономії й колегіального самоврядування.

3. Схарактеризуйте діяльність учених рад університетів України у ХХІ столітті.

4. Вкажіть на переваги й недоліки нових моделей управління ЗВО в умовах реформування вищої школи в Україні й трансформації університетів.

Наукові повідомлення

1. Діяльність органів колегіального самоврядування в університетах Франції, Норвегії, Польщі, Німеччини, Латвії, Данії тощо на межі ХХ- ХХІ ст. (на вибір)

Проблемно-пошукове завдання

Схарактеризуйте діяльність ученої ради ЗВО, де ви навчаєтесь(лись). Запропонуйте шляхи удосконалення її роботи.

Література

1. Боголіб Т. М. Принципи управління вузом : монографія. Київ. : Тов-во «Знання», КОО, 2004. 204 с.
2. Болонська декларація (Спільна декларація міністрів освіти Європи; Болонья, 19 червня 1999 року). Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text
3. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. : Навч. посіб. Київ : Генеза, 1996. 360 с.
4. Дудка М. И. Высшая школа Украины : Стратегия управления и проблемы реформирования. Харків. : Основа, 2002. 272 с.
5. Дух і Літера : [зб. наук. ст.]. Вип. 19 / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». Київ. : Дух і Літера, 2008. 366 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» : науково-практичний коментар / за заг. ред. Кременя В. Г. Київ. : СДМ-Студіо, 2002. 323 с.
7. Закон України «Про вищу освіту», 2014 р. (зі змінами і доповненнями). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

8. Законодавчі та нормативні акти про освіту в Україні : в 5 т. Т. 1 / Ін-т змісту і методів навчання Міносвіти України, Ін-т управління та менеджменту, Українська асоціація споживачів та ін. Київ. : [Б. в.], 1999. 188 с.

9. Кірдан О.Л. Реформування системи управління вищими навчальними закладами України в 1917-1920 роках : Управління в освіті : Збірник матеріалів 6 Міжнародної науково-практичної конференції 18-19 квітня 2013 р., Львів / відп. ред. Л.Д. Кизименко. Львів : Видавництво «Тріада Плюс» , 2013. С. 121–125.

10. Костробій П., Рашкевич Ю. Вища освіта в Україні : порядок денний для реформ. Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. 2017. Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2018/07/Vishhaosvita-v-Ukrai--ni_poryadok-dennii---dlya-reform-Pdf-v_1.pdf.

11. Положення про державний вищий заклад освіти. *Інформац. збірник МОН України*. 1997. №1. С. 2-23.

12. Примірний статут вищої школи. *Інформац. збірник МОН України*. 1997. - №20.

13. Терентьєва Н.О. Тенденції розвитку університетської освіти в Україні (друга половин XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»; Східноукр. нац. ун-т імені В. Даля. Київ, 2016. 40 с.

14. Терентьєва Н. О. Вища (університетська) освіта: становлення і розвиток. Черкаси, 2005. 191 с.

15. Шейко В.М. Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етичні аспекти. Харків. : ХДАК, 1999. 151 с.

16. Altbach, Ph G. (2016). Global Perspectives on Higher Education. Baltimore: JHU Press, 332 p.

17. Bok, D. (2003). Universities in the Marketplace: The Commercialization of Higher Education. Princeton University Press, 256 p.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття університет. Провідні тенденції генезису європейських університетів.
2. Підходи до періодизації становлення й розвитку системи університетської освіти в Європі.
3. Організаційно-змістові засади організації освітнього процесу в університетах Середньовіччя.
4. «Материнські» та «національні» моделі університетів.
5. Організаційно-управлінська структура «материнських» університетів.
6. Академічні свободи: їх суть, шляхи реалізації.
7. Питання автономії й колегіального самоврядування в контексті становлення модерного університету.
8. Вільгелм фон Гумбольдт «Про внутрішню та зовнішню організацію вищих наукових закладів у Берліні».
9. Провідні засади діяльності інтелектуального університету Дж. Ньюмена.
10. Органи колегіального самоврядування в структурі Болонського, Паризького, Кембриджського та Оксфордського університетів (XII-XV ст.).
11. Діяльність сенату – складової організаційно-управлінської структури німецьких університетів XIX ст.
12. Особливості системи управління Острозької та Києво-Могилянської академій.
13. Зміст і напрями діяльності Директоріума в «Проекті» Батуринського університету.
14. Склад та коло повноважень консисторії у Львівському університеті.
15. Система управління в університетах Наддніпрянської України XIX ст.
16. Етапи діяльності вчених рад Харківського, Київського, Новоросійського університетів XIX ст.

17. Причини реорганізації вітчизняних університетів у 20-ті роки XX ст. Структура управління інституту народної освіти.

18. Особливості діяльності загально університетських колегіальних органів в структурі ЗВО радянської України.

19. Законодавство України про вищу освіту на зламі XX-XXI століть.

20. Нормативно-правове забезпечення діяльності органів колегіального самоврядування у ЗВО України в умовах євроінтеграції.

Навчальне видання

Зеленська Людмила Дмитрівна

Методичні рекомендації

Відповідальний за випуск: Твердохліб Т.С.

Комп'ютерна верстка: Зеленська Л.Д.

Коректор: Зеленська Л.Д.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть автори

Підписано до друку 20.03.2024 Формат Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний. Ум. друк. арк.

Обл.-вид. арк. Зам № Тираж прим. Ціна договірна.

Відомості про видавництво

(зазначити номер ліцензії на видавничу діяльність та юридичну адресу)